

in kupoma v slovenskem jeziku. Pri zapuščinskih razpravah sem napravljaval vse listine za zemljiško knjigo slovenski. Stara, častitljiva zemljiška knjiga tržaške okolice je jela kazati vedno bolj slovensko lice. Tu so bili Italijani najbolj zadeti. Poslali so me končno predčasno v Tolmin kot sodnega pristava. Promoveatur ut amoveatur. Tam je le odvetnik dr. Stanič vlagal samo slovenske vloge, njegova slovenščina je bila čista in krepka. Ko sem prvič nastopil kot voditelj pri narokih, l. 1890. še po starem postopku, me je zapisnikar, pozneje vodja zemljiške knjige Čargo v Gorici, nekam bojazljivo vprašal, ali naj piše nemški ali slovenski. Še danes vidim, kako mu je zasijalo oko, ko sem mu odgovoril: ko mene vidite, pišite slovenski. Še isti dan je vedel ves Tolmin, da ima slovenskega sodnika. In tako je ostalo v Tolminu in pozneje v Gorici.

Zavedam se, da sem na Goriškem oral prav krepko ledino. Slovenski Pravnik in društvo Pravnik sta me vsa leta bodrila pri delu.

Po prvih treh letih tiskovnega zakona.

Dr. Metod Dolenc.

I. Uvod. Zmeda, ki je zavladala v naši državi izza njenega postanka glede tiskovnih stvari, se tudi po ustavi ni ublažila, dasi so bile njene smernice v tem pogledu jasne. Praksa je ostala do malega stara, šarena in nezadovoljiva. Na tistem, brez sodelovanja stalnega zakonodavnega sveta v ministrstvu pravde, so že prvo leto po ustavi pripravljali načrt za edinstveni tiskovni zakonik. Po ovinkih je prišla prizadeta javnost do besedila načrta. Stanovska organizacija novinarjev ga je odklanjala, dr. Ivo Politeo (Mjesečnik, 1925, str. 112 nasl.) je podal v zmerni obliki zelo pametne nasvete, hrvatsko pravniško društvo je priobčilo o osnutku temeljito spomenico (Mjesečnik, št. 25, str. 209 do 214), s katero je nedvomno soglašala ogromna večina prečanskih pravnikov in novinarjev. In vendar je postal osnutek — z malimi nebitve-

nimi spremembami — dne 6. avgusta 1925 zakon, ne da bi dobili avtentične motive o njem. O vzrokih te naglice se neposredno potem ni mnogo govorilo in pisalo: *fait accompli!* Šele v najnovejšem času se je oglasil pisatelj Boža Pavlović: *La législation sur la liberté de la presse en Yougoslavie*, (Paris, 1928) in trdil, da so bili državni interesi z zakonom o zaščiti javne varnosti in reda v državi z dne 2. avgusta 1921 (Uradni list šte. 249/21 = Službene Novine šte. 170 A) že dovolj zaščiteni, da so torej vladne stranke — med njimi tudi hrvaška seljaška stranka — forsirale tiskovni zakon zgolj za to, da zapro usta opozicionalnemu tisku, ki da se je vedel, kakor da bi »*le pays était gouverné par une bande de voleurs*« (l. c., str. 138). Po našem mnenju je bila glavna tendenca zakonodajcev, da se z novim tiskovnim zakonom odpravi vsakojaka borba zoper državno edinstvo. To sta poudarjala oba skoraj istočasno izišla komentarja k tiskovnemu zakonu, dr. Miroslava Muhe in dr. Lavoslava Höningsberga. Potrebnost novega tiskovnega zakona se tudi sicer ni nikjer zanikavala, ali če pravi slovenski pregovor, da naglica nikjer ni prida, moramo izjaviti, da se je tudi glede tiskovnega zakonika popolnoma obnesel. To je pokazala že doba prvih treh let njegovega postanka. V nastopnem naj podamo najprej sintezo dosedanjih kritik tega zakonika v književnosti, nato prinesemo kolikor moči popolno sliko njegove praktične uporabnosti po že tiskanih judikatih kasacijskih dvorov, nazadnje pa napravimo bilanco za triletnje in pa zaključke za bodočo usodo tega zakona.

II. Književnost. Najtemeljitejše delo o tiskovnem zakonu raz stališče teorije (kriminalne filozofije in kriminalne politike) je podal dr. Stanko Frank (Zagreb) v monografiji »Osnovi prava o štampi« (Zagreb, 1927). Z ostrokritičnim razglabljanjem je prišel do zaključka, da je pravna konstrukcija tiskovnopravne odgovornosti po tiskovnem pravu zgrešena, kajti deloma kazen po tiskovnem pravu ne zadene krivca, deloma ji je značaj kazenskopravne represije odvzet. Normativno ustvarjeni pojem storilca — stoji v nasprotju z logiko. Tudi tiskovni popravki nimajo namena, da

služijo čisti resnici, ko zakon dopušča, da se s popravkom iznese groba neresnica, samo da so izvestni formalni pogoji izpolnjeni. Glede tiskovnega postopanja prikazuje Frank tehnične pogreške zadevnih predpisov, misli pa, da sme *de lege ferenda* zagovarjati objektivno postopanje, pri katerem naj bi oseba obdolženca bila samo fiktiven predstavitelj tiskovnopravne odgovornosti, sodbe pa naj bi ustvarjala tiskovna porota. V svojem članku »Nova knjiga o našem tiskovnem pravu« (Sl. Pr. 1928, str. 71—75) smo označili, da gredo glavne teze Frankove knjige skoraj predaleč, ali odobravali smo njegov nasvet, da naj se tiskovni zakon ob potrebni reviziji postavi na druge, pravilnejše temelje. Naj še dodamo, da je objavil Dušan Subotić v »Policiji« (Beograd, 1922, str. 14) prikaz prvega osnutka tiskovnega zakona iz l. 1922 v ekscerptu in da v njem pravi, da spada med temeljne smernice novega tiskovnega zakona, da se »uvede posebna kazenskopravna odgovornost za tiste, ki so pravi storilci tiskovnih zločinov«. Kako daleč od te smernice je dejansko zašel naš sedanjí tiskovni zakon! — Kot druga po važnosti pa mora veljati publikacija Božje Pavlovića, že gori omenjena pravna in politična študija. Iz nje čujemo mnenje pisatelja republikanske orientacije. Glavna *gravamina* so mu določbe tiskovnega zakonika, ki so nasprotné ustavi. Preventivne odredbe tiče v možnosti konfiskacije in ustavitve novin; cenzura da eksistira v policijskem nadzoru novin (mišljeni sta Srbija in Črna gora, kjer ni še državnih pravdníštév); kavcijo vidi v predpisu, da jamči v redakcijskih prostorih nameščeni mobilijar kot privilegirana zastava za denarne kazni, sodne takse in kazenske stroške. Inače prinaša Pavlović za vsak člen tiskovnega zakona podrobno razlago, ki se mu je posrečila glede materialno-pravnih določb, glede kazenskopravdnega postopanja pa ni izčrpana, ker pisatelj pač ni poznal prakse po splošnih k. pr. redih vseh raznopravnih delov države.

Tudi že omenjena samostojna komentarja Miroslava Muhe in Lavoslava Hönigsberga sta imela najboljše namene, da pomagata praksi (»Zakon o štampi« je naslov obema, izišli sta skoro hkrati v Zagrebu 1926. l.). Hönigs-

berg je zazrl v predpisu, da je treba pred začetkom razširjanja novin ali drugih periodičnih tiskovin drž. pravdništvu odn. policijskemu oblastvu predložiti po pet izvodov, protiustavno preventivno odredbo. Dočim pušča Muha ta predpis brez komentarja, pravi Hönigsberg, da morajo tiskovna nadzorovalna oblastva vse druge tiskovine pač sama si nabavljati, da morejo svoje dolžnosti tudi glede teh izpolnjevati. V svoji brošuri »Glavne poteze našega tiskovnega prava« (ponatis iz Sl. Pr. 1926. I.), ki zasleduje v prvi vrsti didaktične svrhe, smo izvajali, da gre tu za nedostatno besedilo in da v praksi založništva še nadalje brez zahteve po odškodnini pošiljajo po 5 izvodov državnim pravdništvom. Resnica je, da tekst tiskovnega zakona ne govori za našo trditev, da pa ideologija tiskovnega zakona, ki se tudi sicer precej nagiba na policijsko stran, ne dopušča misli, da bi se nadzorovalna oblast bavila le z novinami in drugimi periodičnimi spisi takoj, z drugimi neperiodičnimi pa le, če po naključju zanje zvedo. Saj tudi ustava, ko ureja zabrano, niti v čl. 13, niti v čl. 138 ne dela nikakršne razlike med postopanjem pri periodičnih in neperiodičnih tiskovinah. Hönigsberg je proglasil tudi možnost, da se izhajanje novine kot tako lahko ustavi, za protiustavnost, češ ustava ima v mislih samo zabranitev izdaje posamezne številke novine. Muha in Hönigsberg sta ugotovila, da je zakonodajec nekatere občne predpise materialnega kaz. zak. s tisk. zakonom predrugačil, tako n. pr. glede vprašanja doložne ali kulpozne krivde odgovornega urednika. Glede drugih temeljnih vprašanj formalnega prava, n. pr. glede poizvedbe materialne resnice, pa se ne zlagata popolnoma. Pač sta oba komentatorja prisiljena ponovno potožiti, da so določbe tiskovnega zakona nejasne. Prav posebno velja to za predpise o postopanju v tiskovnih stvareh. Muha je ugotovil, da na Hrvatskem posluje pri tiskovnih glavnih razpravah legalno tudi sodnik poedinec, pisec teh vrstic pa je prišel v gori označeni brošuri do zaključka, da more soditi le senat trojice sodnikov. Omeniti je tudi še, da je Hönigsberg v svojem komentarju podvomil, da bi mogla sodišča ob znani nedostatni zasedbi točno se držati prekluzivnih rokov, kamoli drugih, dasi grozi zakonodajec vnaprej

sodnikom z disciplinarnimi kaznimi za primer prekoračenja rokov.

Razen teh petero samostojno izišlih del naj omenimo še druge razprave v pravniških strokovnih revijah, ki se bavijo s tiskovnim pravom. Najbolj živahni so v tem pogledu Hrvatje. Komentator Hönigsberg je v razpravi »Novi zakon o štampi naročito sa gledišta prakse« (Mjesečnik, 1926, str. 16 nasl.) poudarjal, da se načelo odgovornosti po krivdnih oblikah naslovanja, deležnosti in vgodovanja udejestuje samo pri komunistični in anarhistični propagandi in pri žalitvah kralja in članov kraljevske hiše, dočim se vsepovsod drugje uveljavlja samo tiskovnoppravna odgovornost *par cascades*, ki se ne plaši kaznovati za tuj zločin. Kaznovanje pri konkurenci da ni smotreno urejeno; sprejetje dokazov utesnjeno na škodo resnice, vprašanje, kaj je od kazenskih materialnopravnih in formalnopravnih zakonov ostalo v veljavi, kaj ukinjeno, je prepuščeno judikaturi šesterih vrhovnih sodišč, torej *a priori* ni niti edinstveno, niti točno rešeno. — Tudi komentator M u h a se je zglasil dodatno k svojemu komentarju (Mjes., 1927, str. 353 nasl.; *ibid.* 1928, str. 266 nasl.) ponovno z manjšimi članki, ki pa se tičejo zelo važnih vprašanj. V članku »Pojam činjenice po čl. 26 zak. o št.« je skušal za prakso popravkarstva dokazati, da je imeti edino le prilike (stanja) in dogodke vnanjega sveta za dejstva, ki se smejo s »popravki« popravljati. V naslednjem članku »Iz zakona o štampi« je ustanovil okvir poskusa tiskovnega delikta časovno: poskus da traja od natisnenja pa do pričetka razširjevanja tiskovine, in kritiziral divergentno obravnavanje poskusa v tiskovnem zakonu. Poskus se po srb.-črnogor. kaz. pravu kaznuje pri pregreških le tam, kjer je to v zakonu izrečno normirano, torej v tiskovnem zakonu edino le pri čl. 51 (koruptivni pritisk zastran objave ali neobjave poročila), po bivšem avstrijskem, v Sloveniji, Dalmaciji, Hrvatski, Slavoniji, Bosni in Hercegovini veljavnem kaz. zak. pa pri vsakem zločinu, torej pri vseh pregreških tiskovnega zakona. Dalje zahteva M u h a, da naj tiskovno sodišče o priliki, ko odkaže tiskovno tožbo pred sodišče, t. j. izreče, da naj se osumljenec obtoži, upošteva tudi vprašanje krivde ter ob nedostajanju

krivde postopanje takoj ustavi. Ker govori zakon o zaščiti države in reda v državi z dne 2. avgusta 1921 ponovno tudi o načinu storitve zločinov tega zakona s tiskom in je po svojih kaznih mnogo strožji od tiskovnega zakona, razpravlja Muha tudi o tem, ali ni tiskovni zakon prvonavedeni zakon derogiral. To vprašanje zanika; prvonavedeni zakon da je bil izdan kot *lex singularis* izrečno le za dobo potrebe po poostrenih odredbah, ki jo pa more opredeljevati le zakonodajec sam. Možnost konfiskacije novin po zakonu z dne 2. avgusta 1921 da je torej podana.

Radi popolnosti naj navedemo še, da je dr. Josip Vesel (Mjes. 1928, str. 405, 406) prinesel razlago pokojnega Jovana Avakumovića o čl. 55 (nedovoljno označenje osebe, na katero leti kleveta), ki pa nas ne zadovoljuje, ker se ne dotakne kriminalnopolitične važne *ratio legis*. Dalje naj omenimo obširno razpravo dr. Mihajla Konstantinovića »Pravo odgovora i sloboda štampe« (Policija, l. 1926, str. 777 nasl., in l. 1927, str. 126 nasl.), v kateri proslavlja naš tiskovni zakon kot manj strožji od francoskega in opaza, da naj bi vprašanje, ali je popravek uljudno pisan, ne presojal urednik, ne navaja pa, kdo naj bi sicer to presojal.

Na kraju naj bo dovoljeno omeniti, da je pisec teh vrstic posvetil troje razprav materiji o žalitvi časti ter se pri tem seveda bavil tudi s tiskanimi žalitvami. V razpravi »Zakonita zaščita umrlih lica« (Mjesečnik 1927, str. 494 nasl.) je pokazal tudi na divergentnost dotičnih določb po tiskovnem zakonu in po projektu za edinstveni kazenski zakonik; v razpravi »O indiskrecionim deliktima« (Arh. za pr. i društ. nauke, 1927, str. 341) je dokazoval teoretično nepravilno zasnovo te vrste deliktov v tiskovnem zakoniku, v razpravi »Zločini protiv časti kolektivnih lica« (Policija, 1928, str. 1 nasl.) pa je osobito izpodbijal pogrešno ustanovitev »pravnih lic« za pasivno sposobne predmete žalitve, ter tolmačil čl. 55 tako, da morajo biti v njem mišljeni žaljenci *personae certae*, ali pa žalitve ni. Povsodi je stavil predloge za bodočo revizijo tiskovnega zakona. Končno je priporočal v razpravi »Pregled novijih mera protiv odugovlačenju kriv. po-

stupka pravnim lekovima» (Arhiv, 1928, str. 161 nasl.) tudi za žalitvene tiskovne pravde, da naj gredo še pred začetkom sodnega postopanja na občinski posredovalni urad.

III. Odločbe vrhovnih instanc. Prikaz književnosti glede novega tiskovnega zakona in bil obilen po obsegu. Kako malo razprav je poteklo iz peresa strokovnjakov izpod Save in Donave! Ali tudi toboljček odločb vrhovnih stopenj v kazenskopravnem področju, dasi jih je prav za prav šestero, ne bo prenatrpan. Saj niti Arhiv (Beograd) niti Policija (Beograd) ne prinašata popolnih odločb, tako da smo glede tiskovnih odločb kazen. sodišča v Beogradu navezani le na Kovačevičevo »Sudsko prakso«. Milanović-Strasserjeva zbirka odločb, kolikor moremo presoditi po publikacijah (kolikor jih je), doslej ni prinesla sploh še nobene tiskovne odločbe. Navezani smo torej na strokovna glasila Slovenski Pravnik, Mjesečnik in na Hönigsbergove publikacije v njegovem komentarju, pa na Kovačevičevo Sudsko prakso. (Branić - Beograd, ki prinaša sicer lepo število odločb, o tiskovnih stvareh doslej še ni nobene objavil). Ne bomo razlagali, da o enotnosti judikature in o njeni splošni veljavnosti, pa naj se ta še tako teoretično pojmuje, ne more biti govora, ko imamo še raznopravne državne pokrajine z različnimi vrhovnimi instancami. Pri divergencah odločb je torej možnost podana, da so na vse zadnje tudi nasprotujoče si odločbe pravilne. Nastopna priobčitev se naslanja na sistem tiskovnega zakona. V teoretično razglabljanje o pravilnosti odločbe se v tesnem okviru tega članka ne moremo spuščati, le tam, kjer se nam zdi pogrešnost očitna, hočemo to na kratko poudariti.

1. Pri presoji tiskovnih deliktov izza časa, preden je stopil edinstveni tiskovni zakon v veljavo, naj se postopa po milejših določbah; odgovorni urednik se more oprostiti kazenskopravne odgovornosti s tem, da imenuje pisca, tudi pri pravdah po prejšnjem tiskovnem zakoniku (Mjes. 1927, str. 456; Zagreb, st. sedm. B, odl. z dne 9. marca 1927).

2. Tudi umetniške razglednice s slikami so tiskovine. (Sl. Prav. 1927, str. 205; Zagreb, st. sedm. B., odl. z dne 24. sept. 1926).

3. Letakov ni treba predložiti tiskovni nadzorovalni oblasti pred izdajo v 5 izvodih (Mjes. 1927, str. 527; Zagreb, ban. st., odl. z dne 27. nov. 1927).

4. Pri popravkih se ne šteje v obseg vrst popravkovnega besedila (ki ne sme biti dvakrat večje od popravljenega mesta) niti naslov niti podpis. Odločilno je število vrst, ne pa besed (Mjes. 1926, st. 415, Zagreb, st. sedm. A, odl. z dne 11. junija 1916).

5. Popravek se pošlje uredništvu na povratni recept. Katera oseba v uredništvu sprejme popravek, je nerelevantno. Če se popravek ne priobči v 1. ali 2. prihodnji številki v 2 dveh dneh, je urednik kazniv (Mjes. 1926, st. 545, Zagreb, st. sedm. A, odl. z dne 2. sept. 1926).

6. Zadoštuje, da se tiska popravek v istem oddelku novine, isto mesto se ne zahteva (Hönigsberg, str. 63, Zagreb, st. sedm. A, odl. z dne 11. februarja 1926).

7. a) Ničnostni razlog po § 28, t. 5 k. pr. r. je podan le, ko sodba (tisk. senata) dobesedno navaja kot vsebino nekaj, česar v listini (popravljenem spisu v tiskovini) ni. Tudi izraz »ob tem mislim na prizadetega uradnika« pomenja, činjenico, sposobno za pobijanje natisnjene činjenice (Slov. Prav. 1927, str. 226; Zagreb, st. sedm. B, odl. z dne 29. decembra 1926). b) Če natisne časnik obsodbo sodišča, s katero je bil odgovorni urednik obsojen radi odklonitve popravka, navedenega s polnim besedilom, ni dovoljen popravek dejstev, ki se navajajo v tej obsodbi; odklonitev takega popravka torej ni kazniva (Mjes. 1927, str. 457, Zagreb, st. sedm. B, odl. z dne 9. februarja 1927). *Druga odločba (b) je po svoji kriminalno pravno politični tendenci pravilna, ali v besedilu tiskovnega zakona nima opore. Tu se vidi, kam se pride, če tiskovni zakon veleva, da se vsak formalno pravilno sestavljen popravek sprejme, pa najsí bije resnici očitvidno v obraz.*

8. Ko je sodišče tiskovno stvar odkazalo pred sod. t. j. dopustilo obtožbo, se kazensko postopanje brez vložitve pismene obtožnice po zasebnem tožitelju ne more nadaljevati (Kovačević, Sl. pr., l. 1926, str. 185 in l. 1928, str. 126., Beograd k. sud., odl. z dne 1. aprila 1927). *Ta odločba se da razumevati samo raz stališče srbijanskega prava, kjer nastopa državni obtožitelj tudi pri zasebnih obtožbah na strani zasebnega obtožitelja.*

9. Javni obtožitelj sme vložiti obtožbo radi žalitve predsednika narodne skupščine ali starešine oblastva samo s privoljenjem dotičnega oblastva ali predstavitelja javnopravne korporacije (Hönigsberg, str. 129., Zagreb, st. sedm. A., odl. z dne 5. maja 1926.).

10. a) Dokazi za zagovor toženca morajo biti v osmih dneh predlagani; pozneje predlagani se ne smejo upoštevati (Hönigsberg, str. 115, Zagreb, st. sedm. A, odl. z dne 15. aprila 1926). b) Predpis čl. 73, odst. 7 tisk. zak. se tiče zgolj postopanja v preiskavi in se ne sme uporabljati raztezno tudi za postopanje na glavni razpravi. (Mjes. 1926, str. 133, Zagreb, st. sedm. A, odl. z

dne 1. februarja 1926). *Prva odločba (a) ustreza besedilu zakona, ki pripušča samo izjeme; druga odločba je postulat zdrave pameti.*

11. a) K zagovoru (odgovornega) urednika spada, da izda pisca, in sicer v roku osmih dni, določenem za vložitev odgovora na tožbo, če se hoče urednik oprostiti kazenskopravne odgovornosti. (Sl. Pr. 1926, str. 199, Zagreb, st. sedm. B., odl. z dne 24. novembra 1926). b) V tem pogledu predlagane, za rešitev vprašanja odločilne dokaze mora sodišče, še preden preodkaze stvar pred sod, sprejeti in izvesti, dasi sicer nima dolžnosti inicijative za pribavljanje dokazov. (Mjes. 1928, str. 143 in 507, Sarajevo, vrh. s., odl. z dne 3. junija 1927).

12. Dokaze je treba navesti v roku osmih dni, določenem za zagovor, izvedba dokazov ni vezana na 8 dnevni rok. (Mjes. 1926, str. 270, Zagreb, st. sedm. B., odl. z dne 20. aprila 1926).

13. a) Rok 3 dni, v katerem naj tožitelj vloži obtožbo, pričenja s tistim dnem, s katerim postane sklep tiskovnega sodišča, ki preodkazuje stvar pred sod, pravnomočen. To velja tudi za javnega obtožitelja. (Sl. Pr. 1926, str. 177, Zagreb, st. sedm. B., odl. z dne 13. januarja 1926; Mjes. 1927, str. 179, Zagreb, st. sedm. B., odl. z dne 24. novembra 1926). b) Določba o roku 3 dni za vložitev obtožnice velja samo za zasebne tožitelje. (Mjes. 1928, str. 315, Sarajevo, vrh. s., odl. z dne 16. januarja 1928). *Lege non distinguente v čl. 85 trdi prva (a) odločba prav, zlasti, ker se cit. člen nanaša na institut, ki ga prečanski, na bivši avstrijski k. pr. r. naslonjeni postopek ni poznal do tisk. zak.*

14. Ne v treh dneh od pravnomočnosti preodkaznega sklepa, ampak od dne vročitve mora državni pravdnik obtožnico vložiti. (Mjes. 1928, str. 450, Novi Sad, apel. s., odl. K 1522 de 1928). *Posledice tega mnenja bi vedle do absurdnosti, da bi obtožba bila vložena kot »jilius ante patrem«; zato ne drži.*

15. Obtožnica se mora vročiti tisti osebi, ki je bila za časa, ko je inkriminirani spis v tisku izšel, podpisana za odgovornega urednika; vročba se sme izvršiti kjerkoli, tudi izven uredniških prostorov. (Sl. Pr. 1926, st. sedm. B., odl. z dne 21. januarja 1926).

16. Narok, določen za glavno razpravo, se ne more z nikakšnim pravnim sredstvom izpodbijati. Določbe o deliktni konkurenci po občnem kaz. zak. se samo tedaj ne smejo uporabljati, ko konkurirajo delikti po občnem kaz. zak. z delikti po tisk. zak. (Mjes. 1926, str. 413, Zagreb, st. sedm., odl. z dne 29. aprila 1926).

17. Rok, ki jih odreja tiskovni zakon za določitev glavne razprave v petih, oziroma desetih dneh po vžitvi obtožnice, niso roki, katerih se je treba držati pod ničnostjo postopanja. (Sl. Pr. 1926, str. 180, Zagreb, st. sedm. B., odl. z dne 21. januarja 1926).

18. Zastopstvo za obtožbo radi deliktov, ki se preganjajo po tiskovnem zakonu uradoma, gre državnemu pravdnštvu (glede

Bosne in Hercegovine: Mjes. 1928, str. 92, Sarajevo, vrh. s., odl. z dne 3. novembra 1927; glede Slovenije in Dalmacije: Sl. Pr. 1926, str. 180, Zagreb, st. sedm. B., z dne 21. januarja 1926).

19. Če je bil žaljen veliki župan ali okrajni glavar s tiskovino radi službenega delovanja, se mora vršiti pregon uradoma; da je razžaljeni odpustil razžaljenje, ne izpreminja na tem ničesar. (Mjes. 1927, str. 455, Zagreb, st. sedm. B., odl. z dne 23. marca 1927).

20. Izdajatelj časnika je upravičen za tiskovno tožbo radi tiskanih žaljivih napadov zoper časnik, ki ga izdaja. (Sl. Pr. 1927, str. 214, Zagreb, st. sedm. B., odl. z dne 17. novembra 1926). *Odločba personificira čast novin, kar se ne sklada z določbami o predmetu žalitve; samo quaestio facti more biti, ali sega žalitev časnika preko stvari na osebo izdajatelja.*

21. Toženec, ki natisne zoper sebe vloženo obtožnico, preden je bila prečitana na glavni razpravi, je kazniv po čl. 66 tisk. zak. Zgolj ugotovitev dejstva, da je bila obtožnica vložena, ne spada pod to normo. (Sl. Pr. 1927, str. 223; Zagreb, st. sedm. B., odl. z dne 23. februarja 1927).

22. Niso pohujšljive in nemoralne slike, ki prinašajo ženske grudi in telo. (Kovačević, 1928, str. 124; Beograd, kas. sud., odl. z dne ? aprila 1927).

23. Tiskane okrožnice, ki so razposlane v zaprtih ovojih, so tiskovine v smislu čl. 1 tisk. zak. Za krivo obdolžitev ni treba žalilnega namena. Samo popolni dokaz resnice izključuje krivdo. (Sl. Pr. 1928, str. 262, Zagreb, st. sedm. B., odl. z dne 23. junija 1928). *Odločba v prvem stavku ni prepričevalna. In dubio mitius!*

24. Obtožencu, ki poziva v letaku slovenske »izvoljene poslance«, da naj zahtevajo samoodločbo do odcepitve in samostojno državo samo radi tega, ker je njegov letak izšel ob času politične napetosti, še ni moči pripisovati namen ali zavest, da je hotel vzbujati mržnjo zoper državo kot celoto ali širiti plemenski razdor. (Sl. Pr. 1928, str. 272, Zagreb, st. sedm. B., odl. z dne 30. novembra 1927). *Odločba je pravilna, a ne bila bi niti nepravilna v nasprotnem primeru, če bi krivdo potrdila, ker je čl. 47 tisk. zak. pravcati kavčuk. Seveda ustreza pri taki nejasnosti kazenskopravni miselnosti edinole načelo »in dubio pro reo«.*

25. a) Javno trgovinsko društvo je v smislu čl. 52 tisk. zak. predmet žalitve kot pravna oseba. (Mjes. 1928, str. 450, Zagreb, st. sedm. B., odl. z dne 16. aprila 1928). b) Ako je podpisan inkriminirani članek v tiskovini z »ravnateljstvo«, so vsi člani ravnateljstva kot fizične osebe odgovorni, ker se sme dokaz, kdo je pisec, na katerikoli način izvesti. Tiskovni zakon osnovnega načela kaz. zakonika, da vsakdo odgovarja za svojo krivdo, ni odpravil, kajti pisec odgovarja v prvi vrsti, urednik šele subsidiarno. (Mjes.

1928, str. 44; Zagreb, st. sedm. A., odl. z dne 27. julija 1927). *Iz prve (a) odločbe se jasno vidi, da izraz čl. 52 »pravna oseba« ne ustreza pojmu pravne osebe po trgovinskem pravu. V drugem (b) primeru pa se odgovornost za žalitve, storjene po kolektivni osebnosti, dá na prave pisce prenesti samo z izdajo piscev; če jih urednik ne more ali noče izdati, je on sam primarno odgovoren!*

26. Kjer je več tožiteljev, ki so bili z istim tiskovnim spisom žaljeni, ne da bi bile osebe kot takšne natanko določene, mora o vseh tožbah iziti ena sama sodba. (Hönigsberg, str. 99; Zagreb, st. sedm. A., odl. z dne 29. aprila 1926). *Težko bo vzdržati to mnenje ob tako dolgi dobi subjektivnega zastaranja, kot je v tisk. zakonu določena. Ali naj se čaka s sodbo, da zastaralna doba mine, ali naj se ostali žaljenci pozovejo k tožbi?*

27. a) Ko je bil obrekovan ves stan prebivalstva, je po 2. odst. čl. 55 upravičen vsak njegov predstavnik, da vloži tiskovno tožbo. Z njo pa ni konsumirana pravica ostalih žaljenih do zasebne obtožbe. — Z izrazom »Pfaffen« so bili zasebni obtožitelji po čl. 56. zadostno označeni za pripadnike rimo-katoliške veroizpovedi. — Tudi članom beraških redov je prisoditi globo po čl. 62. tisk. zak., ako jo zahtevajo. (Slov. Prav. 1928, str. 275; Zagreb, st. sedm. B., odl. z dne 15. decembra 1927). b) Vrsta fizičnih oseb v čl. 55. more biti le skupina oseb, ki je v javnosti splošno poznana in se vsakemu njenih članov v javnosti takoj pozna, da spada v dotično vrsto. (»Slovenec« z dne 20. januarja 1929, Zagreb, st. sedm. B., odl. z dne 28. novembra 1928). *Druga (b) odločba zastopa mnenje, ki smo ga obrazložili v »Policiji« l. 1928, str. 108; ono bo v praksi onemogočilo obtožbe iz objestnosti.*

28. Med osebne razmere, ki se pod kaznijo ne smejo spraviti po tisku v javnost, ako se s tem naruši čigarkoli mir in zadovoljnost, ne spada v javnem interesu storjena objava, da je bil kandidat radi tatvine že dvakrat kaznovan. (Mjes. 1927, str. 177; st. sedm. B., odl. z dne 28. januarja 1926).

29. Tiskovni zakon materialnopravne določbe o nekaznivosti žaljivca, ako žaljenec ne vloži tožbe v roku 6 tednov, ni odpravil (Mjes. 1926, str. 133, Zagreb, st. sedm. A., odl. z dne 1. februarja 1926). *Odločba je očitno zmotna, ker govori čl. 89 tisk. zak. naravnost o pravici vložiti tožbo, ki pritiče tožitelju pri oficialnih in privatnih tožbah enako.*

30. Pogojna obsodba (po hrvatskem zakonu z dne 26. avgusta 1926) je tudi v tisk. postopanju dopustna. (Hönigsberg, str. 139, st. sedm. A., odl. z dne 26. marca 1926).

31. Kazen zapore, ki je po tiskovnem pravu izrečena, se sme pod pogoji § 261 kaz. zak. spremeniti v denarno kazen. (Hönigsberg, str. 139, Zagreb, st. sedm. A., odl. z dne 4. februarja 1926).

32. Vzklic zoper tiskovne sodbe je dovoljen le pod pogoji, navedenimi v k. pr. redu. (Hönigsberg, str. 145, Zagreb, st. sedm. A., odl. z dne 4. marca 1926).

33. a) Ničnostna pritožba zoper tiskovno sodbo se mora v roku 3 dni prijaviti in eventualno izvesti. (Hönigsberg, str. 144 in Mjes. 1926, str. 91, Zagreb, st. sedm. A., odl. z dne 25. novembra 1925). b) Ako je bil zahtevan ob pravočasni prijavi ničnostne pritožbe prepis sodbe, je dopustna izvedba ničnostne pritožbe v roku 8 dni po vročitvi prepisa. (Mjes. 1928, str. 450, Zagreb, st. sedm. B., odl. z dne 16. maja 1928). *Drugonavedena odločba je tako po besedilu čl. 90, kakor po duhu tiskovnega zakona po čl. 95 za območje k. pr. r. edino pravilna. Za primere, kjer se je izrekla obsodba v smislu odločbe a), bi bilo treba v korist tožencev uveljaviti institut ničnostne pritožbe v varstvo zakona.*

34. Predpis § 368, t. 5 hrv. k. pr. r., po katerem je dovoljen ugovor zoper zaočne sodbe, ni bil razveljavljen s tisk. zakonom. (Hönigsberg, str. 132, Zagreb, st. sedm. A., odl. z dne 12. maja 1926).

35. Tiskovni zakonik ni derogiral veljavnosti zakona o zaščiti javne varnosti in reda v državi z dne 2. avgusta 1921. Ur. list. šte. 249. (Kovačević, 1927, str. 173, Beograd, kas. s., odl. z dne 12. januarja 1926). *(Zoper pravilnost te sodbe imamo pomisleke, ki bi pa zahtevali za obrazložitev preveč prostora.)*

To je vse, kar se je dalo nabrati odločb iz tiskovnega prava izza treh let in nekaj mesecev. Podčrtati je treba, kako malo odločb je iz območja srbijanskega kazenskopravnega postopka. To kaže jasno, koliko manj spornih vprašanj je tam nastalo, saj je tiskovni zakon v glavnem prikrojen po srbijanskem kazenskopravnem postopniku.

IV. **Zaključna skupna presoja.** Iz književnosti in iz odločb smo razvideli vse polno očitkov glede hib tiskovnega zakona, ki jim nikakor ne gre odrekati, da so opravičeni. V zasnovi je pogrešen, v tehnični izvedbi za prečanske pokrajine do skrajnosti nejasen, skoraj nemogoč. Verjamemo, da je bilo obnarodovanje tiskovnega zakona nujno, ker se je hotelo ovreti grdo tiskovno borbo zoper državno edinstvo; vidimo pa, da so bili priobčeni v novinah tkzv. »amputaški članki«, ne da bi jim tiskovni zakon zapiral pot. Vemo, da je tiskovni zakon hotel pospešiti tiskovne pravde, vidimo pa, da se dá v resnici že predpostopanje zavlačevati, a tiste določbe o odreditvi naroka za glavno razpravo v petih, oziroma desetih dneh so ostale le — na papirju! Saj zakonodajec dejanskih

prilik, ki bi omogočale, da se ti roki držé, ni ustanovil. Z zakonom se pravilo: »*ad impossibilia nemo tenetur*« ne da odpraviti. Z nevoljo opažamo, da se je slobodno prepričanje sodnika glede njegove temeljne podlage utesnilo in da se je na ta način onemogočila celo pridobitev popolnega dokaza za resničnost pri krivih obdolžitvah. Slišali smo o nameri zakonodajcev, da naj se pritegnejo k soodgovornosti za napade v časnikih tudi njihovi pravi lastniki, ali doslej še nismo čitali o uspehih zakona v tem pogledu. Nobena odločba ni potekla glede tega problema.

Dolga je vrsta tistih napak tiskovnega zakona, ki ohranjajo divergence med različnimi sedaj obstoječimi pravnimi območji občnih kazni. Celotno stopnjujejo jih — pri določbah o kaznivosti poskusa. Kazenskopravna doraslost, konkurenca deliktov, zastaranje, organizatorične določbe o sestavi sodišča za glavne razprave, pravna sredstva, vsa ta poglavja so v tiskovnem zakonu dobila rešitev, ki bije državni edinstvenosti prava v obraz. Ali se ni da uvesti za vso državo moderni institut pogojne obsodbe? Če velja že v Hrvatski in Slavoniji, zakaj ne drugod vsaj za tiskovne delikte?

Dveh vprašanj naj se še posebej dotaknemo, da pokažemo, kako nerazumljiva ostane rešitev, če ni avtentičnih motivov. — V projektu »zakona o štampi« iz l. 1922 je bilo določeno v čl. 34, da naj sme odgovorni urednik popravek odkloniti, »ako se u novinama ili spisu po prejemu ispravke odmah izjasni, da neće da je štampa, već da prima obavezu do dokaže neistinitost ispravke u celini ili njenoj bitnoj sadržini«. (Taka norma je stala tudi v tedaj nam že znanem čehoslovaškem načrtu tiskovnega zakona z dne 16. februarja 1920.). Seveda je predvideval naš načrt tudi dokončno sodbo o upravičenosti obramb z dokazom resnice. V sedanjem tiskovnem zakonu te določbe ni več; zakaj, ne vemo. Pač pa imamo v čl. 29 določbo: »Urednik, ki brez razloga neće sprejeti popravka, osnovanega na zakonu, . . . se kaznuje . . .«. Ali vsebuje pogoj »brez razloga« samo pogoje iz čl. 28. tisk. zakona, ali smemo sem šteti tudi *bona fides*, opravičevalne razloge zmote, nepremagljive sile, nekaznivost radi storitve v skrajni sili? — Drugo vprašanje: Zakonodajec ukazuje predložitev periodičnih

spisov tiskovnemu nadzorstvenemu oblastvu, da jih more zapleniti, dopušča pa *in thesi*, da se isti spis nemoteno natisne, namesto v novinah, kot posebna samostojna brošurica! Za takšne tiskovine po mnenju prakse predložba ni predpisana, državni pravdnik torej navzlic že gori poudarjenim predpisom čl. 13 in 138 ustave nima niti prilike, niti dolžnosti, brigati se za vsebino takšnih tiskovin. Kaj bi rekli motivi, če bi hoteli to opravičiti?

Kdor bi iz ravnokar navedenih opazk sklepal, da nas je sama skrb, da ne uide tiskovina konfiskaciji, ta naj izve, da smatramo določbe tiskovnega zakonika o zaplembah in ustavitvah za veliko preširoke in premalo natančne, tudi če upoštevamo prehodne določbe ustave. Ali vse tisto, kar se očita tiskovnemu zakonu od mnogih strani kot protiustavno, puščamo namenoma na strani, ne da bi preiskavali upravičenost posameznih očitkov. Tako delo imamo za brezplodno, nepraktično. Kajti, dokler ustava sama ne predvideva foruma, ki bi smel presoјati ustavnost določb navadnih zakonov in izvršilnih naredb, dokler veže sodnike vsak formalnopravilno promulgiran zakon, o protiustavnosti ni razmišljati. Zakonodajec, ki ne oskrbi avtentičnih motivov na zunaj, najde *pro foro interno* pač vedno to ali ono opravičbo za svoje delovanje. Zlasti velja to za tako izraziti *politicum*, kakor se znači tiskovni zakon.

Bilanca treh let praktičnega življenja tiskovnega zakona je zelo neugodna. Revizija tiskovnega zakona je torej prepotrebna. Stojimo tik pred zakonodajnim obravnavanjem edinstvenega kaznen. zakonika. Nesrečna misel je bila, ustvariti za tiskovne stvari posebne vrste krivcev brez krivde, takisto poslužiti se za tiskovne delikte (razen onih čisto tiskarske narave) t. zv. enumeracijske metode. Delikti morajo biti i po občnem kazenskem zakoniku i po tiskovnem pravu po svccjih dejanskih stanih tako v subjektivnem kakor v objektivnem pogledu docela homogene narave, le pri kaznovanju naj se upošteva način storitve. *Nonsens* bi bil, da se kvalificira isto dejanje tu za hudodelstvo, tam za pregrešek, ali da se mora kaznovati, če je s tiskom storjeno, eventualno blažje, kakor če je z besedo zagrešeno. Če bi hoteli nesoglasnosti med pro-

jektom za edinstveni kazenski zakonik in tiskovnim zakonom podrobno navajati, narasla bi ta razprava bržčas za polovico obsega. Če bi pa kdo rekel, da naj se bodoči edinstveni kazenski zakonik ravna po tiskovnem zakonu, bi zagrešil absurdnost, da pošilja v svet *filius ante patrem*.

Zahteva, da naj se tiskovni zakon revidira, je prav tako upravičena kot nujna. Izvršiti bi se morala totalno in radikalno točno po smernicah ustave kot *legis fundamentalis*, v popolnem skladu z edinstvenim kazenskim zakonikom, ob upoštevanju najmodernejših tiskovnih zakonov in projektov tujih držav, zlasti slovanskih, kot n. pr. tiskovne novele za Čehoslovaško z dne 30. maja 1924, zbir. zak. šte. 121. Za to delo pa je treba resne strokovne priprave; revizija na brzo roko ne bo imela zaželenega uspeha.

V. D o d a t e k. Predstoječa razprava je bila zaključena sredi decembra 1928. Preden je šla v tisk, prišel je 6. januar 1929 in z njim novo državno stanje: Vidovdanska ustava je razveljavljena, tiskovni zakon spremenjen. Mislimo pa vendar, da naj besedilo razprave ostane prav tako, kot je bilo napisano ob koncu prejšnjega državnega stanja. Saj je sedanje po besedah kraljevskega proglasa na narod le začasno! Če smo se potrudili podati verno, resno sliko našega tiskovnega prava tik pred nastopom novega državnega stanja, naj bi ne ostala neopažena in neupoštevana, ko se bo sedanja začasnost novega stanja bližala svojemu koncu! —

O glavnih gonilnih silah srbske zakonodaje v drugi polovici srednjega veka.

Dr. France Goršič.

Skoraj bo 60 let, odkar je dr. Valtazar Bogišić objavil svoj knjigopisni načrt, po katerem naj bi se bilo sistematično začelo izdajati gradivo za jugoslovansko pravno zgodovino. Sam je kot prvi zvezek četverodelnega načrta objavil opis zakonov, izdanih po vrhovni zakonotvorni oblasti